خەون بە پایزەوە

ڕووبەڕووبوونەوەی ژیان لە ڕوانگەی مەرگەوە

دانا ڕەووف
(سوید)

پیەسی: خەون بەپایزەوە Drom omhosten
نووسینی: یۆن ڤۆسێ Jon Fosse
ڕیژی: ستێڤان لارسۆن Stefan Larsson
شانۆی: دراماتن: Dramaten. Malarsalen

سەرەتا

لەم چەند ساڵەی ڕابردوودا، نووسەرێکی گەنجی نەرویژی، مەودایەکی فراوانی بەخشیوەتە پانتاییەکانی شانۆی هاوچەرخی جیهانی. مەودایەکی فراوانی گشتگری مرۆڤایەتی. لەم جیهانە نوێیەدا، هەناسەیەکی بێکێتی، چارەنووسی ئادەمیزاد و پرسیارەکانی تری بوون، نەبوون و چەمکەکانی «مەرگ» دەبێتە هاوکێشەی پرۆسەیەکی نوێی شانۆیی.

(یۆن ڤۆسێ) ئەم گەنجە شاعیرە، لە باکووری ئەوروپاوە، لە وڵاتی نەرویژی ئەسکەندەناڤیاوە برەو بە پەیامە شانۆییەکەی (هێنریک ئیبسن)(١) (١٨٢٨ -١٩٠٦) دەدات.

ئەمڕۆ پیەسە شانۆییەکانی یۆن ڤۆسێ لەسەر زۆربەی شانۆکانی وڵاتانی ئەوروپای ڕۆژئاوا پێشکەش دەکرێت. تەنیا ساڵی دوو هەزار و یەک، لە سی شانۆی جۆراوجۆری شار و پایتەختە ئەوروپییەکاندا نمایش کراون. ئەڵمانیا، وەک مەڵبەندێکی هەمیشەیی و گرنگی شانۆی ئەوروپی، بەر لە وڵاتانی تری ئەوروپا، درک بە گرنگیی ئەو هەناسە نوێیە، ئەو تەکنیکە جیاوازو دیدە شانۆییەی یۆن ڤۆسێ دەکات. شانۆ گرنگەکانی بەرلین، بۆن، هانۆڤەر و زۆربەی شارە گەورەکانی تری ئەڵمانیا بە پیر یۆن ڤۆسێ-وە دەچن.

گرۆ ئەزموونگەرییەکانی ئەڵمانیا، بەر لە هەموو شانۆکانی تر، لەپێشبڕکێی پێشکەش کردنی ئەو جیهانە نوێیەدا دەبن. هەر لەم ڕووەوە بەدرێژایی ساڵانی دوو هەزارو دوو هەزارو یەک، زۆربەی پیەسەکانی یۆن ڤۆسێ لەسەرانسەری ئەڵمانیادا پێشکەش کراون. بەمەش ناوبانگی ئەم شانۆ نووسە گەنجە، لە دەروازەی شانۆکانی ئەڵمانیاوە، شان بەشانی هێنریک ئیبسن، هەموو سنوورەکان دەبەزێنێ.

چەردەیەکی کورت لەژیانی یۆن ڤۆسێ

یۆن ڤۆسێ لەساڵی (١٩٥٩)دا لە (هێگستوند) لە وڵاتی نەرویژ لەدایک بووە. لە ساڵی (١٩٨٣)دا، یەکەم بەرهەمی

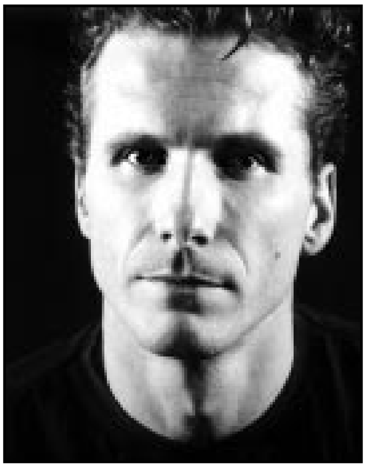

ستێڤان لارشۆن

چاپ و بڵاوكراوەتەوە. بەرهەمەكانی شیعر، پڕۆسە، ڕۆمان و شانۆنامە دەگرێتە خۆ.

یۆن ڤۆسێ بەیەكێك لە گرنگترین دەنگەكانی ئەمڕۆی ئەدەبی نەرویژی دادەنرێت. تا ئێستا چل بەرهەمی چاپكراوی لە (ڕۆمان، كورتە چیرۆك، دیوانی شیعری، كتێبی منداڵان، وتاری ڕەخنەیی و شانۆنامەی) بڵاوكردۆتەوە. بەرهەمەكانیشی وەرگێڕدراوەتە سەر بیست و چوار زمانی جیهانی.

لە ئۆسلۆی پایتەختی نەرویژ، بەرهەمە شانۆییەكانی یۆن ڤۆسێ بەهاو گرنگییەكی بێ هاوتایان پێ دراوە. تا ئێستا چەندین سیمیناری تایبەتی سەبارەت بە ئەدەب، شانۆ، تەكنیك و زمانی شانۆیی بۆ پڕۆژەكانی یۆن ڤۆسێ سازدراون. هەر لەم سیمینارانەدا، جیهان و پیەسە شانۆییەكانی وەك وەرچەرخانێكی گرنگ ئاماژەیان بۆ كراوە.

ئەم نووسەرە گەنجە تا ئێستا چەندین پاداشتی ئەدەبی گرنگی وەرگرتووە، لەوانە پاداشتی ئیبسن، پاداشتی شانۆ نووسانی باكووری ئەوروپا، پاداشتی كولتوور ئەسكەندەناڤیاو زۆری تر.

لە گومانەوە بۆ باوەڕ

یۆن ڤۆسێ، لەسەرەتای هەشتاكانی هەزارەی ڕابردووەوە دەستی كردووە بە نووسینی پڕۆسە و لیریك. شانۆ هێندە جیهانێكی سەرنج ڕاكێش نەبووە، نەك هەر ئەوە، بەڵكو شانۆ لەلای ئەم نووسەرە، بریتی بووە لە كردەیەكی بێهوودە و حەزێكی بێ هیوا. ئەوەی جێگای سەرنج و تێڕامانیشە ئەوەیە كە هونەری (نواندن) لەلای ڤۆسێ هونەرێك بووە كە جێگای هیچ بڕوایەك نەبووە. نەك هەر ئەوە، بەڵكو هونەری نواندن زیاتر وەك كردەیەكی لاسایی ئامێز تەماشا كراوە، بەم شێوەیەش هیچ بەهاو سەربەخۆییەكی تایبەتی لەلای ڤۆسێ نەبووە. هەر لەم دەروازەیەوە ئەكتەریش شایانی ئەو بڕوایە نەبووە تا بتوانێت ڕۆڵی كاریگەری خۆی لەسەر شانۆ ببینێ، بەڵام ئەم گومانە گەورەیە سەبارەت بە شانۆو هونەری نواندن بەرێكەوت گۆڕانكاری بەسەرداد‌ێت. یۆن ڤۆسێ سەبارەت بە ئەزموونە سەرەتاییەكانی خۆی لەجیهانی شانۆدا دەڵێت: «من هەمیشە هەوڵم داوە بە نووسینەكانم خۆم بژیەنم، بەڵام لەسەرەتای نەوەدەكاندا هیچم نەبوو پێی بژیم، لەم كاتەدا داوام لێ كرا بە چەند هەزار كرۆنێك هەندێ تێكستی كورت بۆ شانۆیەك بنووسم. ئەمەش یەكەم جارم بوو دەیالۆژێك بۆ كاراكتەرێك بنووسم. ئەم ئەزموونە تەنانەت بۆ خۆشم بووە جێگای سەرسوڕمان. ئەم تەقەلایە جیهانێكی تری بۆ من وەك نووسەرێك كردەوە، لەم ڕێگایەشەوە توانیم ڕووبەڕووی ئەو شتانە ببمەوە كە لەوەو بەر بە دوایاندا دەگەڕام.» (٢)

شانۆی نەرویژیش هەر زوو لەسەر هەموو ئاستەكان بەپیر ئەم ئەزموونە نوێیەوە دەچن، پشتگیری لێ دەكەن، هانی دەدەن و پیەسەكانی پێشكەش دەكەن. دوای ئەوە خێرا، ئەو ئەزموونە نوێیە پەرەدەسێنێ و پیەسەكانی (ڤۆسێ)ش لەدەرەوەی سنووری وڵاتی نەرویژ پێشكەش دەكرێن. بەو شێوەیە تەقەلایەكی سەرەتایی دەبێتە وێستگەیەكی گرنگی دامەزراندن. دامەزراندنی شێوازێكی نوێ، تەكنیكێكی جیاواز و سەرەتایەكی تری شانۆیەكی هاوچەرخی ئەوروپی.

یۆن ڤۆسێ ئەو سەرەتایە، ئەو ئەزموونە و ئەو تەقەلایەی خۆی بە هەنگاوێكی گەورە دادەنێت. هەنگاوێكی پتەو بۆ سەرەتایەكی پڕ لە داهێنان، هەنگاوێك لە گومانەوە بۆ باوەڕ. باوەڕ بە شانۆ، بە ئەكتەر و بە جیهانێكی جیاواز لەسەر شانۆ.

بەم شێوەیە ئەم نووسەرە لە شانۆ نزیك دەبێتەوە و وزە و هێزێكی گەورەشی پێ دەبەخشێ. لەم ڕووەوە یۆن ڤۆسێ سەبارەت بە نمایشێكی سەركەوتوو دەڵێت: «لە هەندێ بریسكەی چڕی چاوترووكاندنێكدا، شتێك لە نمایشەكەدا بە شێوەیەكی نادیار ڕوودەدات، شتێك هەست و سۆزێكی چڕی ئەو ساتەوەختە كۆی دەكاتەوە و هەموو جەستە و گیانم پڕ دەكات. ئا لەو كاتەدا، فریشتەیەكە بەسەر شانۆكەدا تێپەڕ دەكات. بەناو شانۆكەدا دەڕوات. فریشتەكە، وەك هێزێكی نادیار، بە خێراییەكی سەیر نزیك دەبێتەوە، وەك بوونێكی گەورە، هەر بەو شێوە نادیارە بەخێرایی بەنێو تێكست، ئەكتەرەكان و شانۆكەدا تێدەپەڕێت، بە هەمان شێوەی نادیاریش ون دەبێت. هەموو شتێك لە چاوترووكاندنێكدا كۆتایی پێدێت.» (٣)

چەمكەكانی شانۆی یۆن ڤۆسێ

باس كردن لە شانۆی یۆن ڤۆسێ نزیك بوونەوە و باس

کردنە لە پرسیارە گرنگەکانی بوون و نەبوون، ژیان و مەرگ. باس کردنە لە نزیک بوونەوەی جیهانێکی تر، جیهانێک لەپشت جیهانە بینراوە تەباو ئاشکراکەی ژیانی ڕۆژانەمانەوە.

چەمکەکانی (کات) لەم جیهانەدا لەنێوان ئەمڕۆ و دوێنێدا پێکدادەچێت و یەکەیەکی تری فەلسەفی، هونەری و جیاوازمان بۆ دەخولقێنێ. پێکداچوونی چەمکەکانی کات گەوهەرە گرنگەکانی بونیادی بەشێکی زۆری پیەسەکانی ڤۆسێ پێکدەهێنێ. لەم پێکداچوونەدا، مرۆڤ ڕووبەڕووی خۆی، مەرگ و ژیان دەبێتەوە. مەرگ دەبێتە یەکەیەکی گرنگ و بەبەهای ئەم نووسەرە ئاستە جیاواز و پێکداچووەکانی کاتیش، بەرجەستەی بەشێکی گەورەی چەمکەکانی مەرگ و پێوەندییەکانی نێوان مرۆڤ بەرجەستە دەکات. دوا بەرهەمی شانۆیی یۆن ڤۆسێ گەڕانەوە و پێداگرتنێکی ڕاستەوخۆی چەمکەکانی مەرگە. شانۆنامەی (شێوازەکانی مەرگ)(٤) بە گەڕانی ژنێکی بەتەمەن دەست پێدەکات بەدوای مێردەکەی پێشوویدا. ئەم ئافرەتە دەیەوێت هەواڵی خۆکوشتنی کچەکەیان بەمێردەکەی ڕابگەیەنێت. لەڕوانگەی بەکارهێنانی تەکنیکێکی باڵای چەمکەکانی (کات)ەوە، ڕووداوەکان پێکدادەچن، دایک و باوکەکە بە بێدەنگ دانیشتوون، ڕووداوەکانی ژیانیان، لەو ڕۆژەوەی کچەکەیان لەدایک دەبێت، تا ڕۆژی جیابوونەوەیان بەرەو پێشەوە دەچێت. هەروەها لەنێوەندی ئەم ڕووداوانەشدا تەنیایی کچەکەیانمان بۆ ئاشکرا دەبێت. کچەکەیان تەنیایە، لە هەمان کاتدا زۆر گرانیشە کە بتوانێت هاوڕێ پەیدا بکات. پیەسەکە بەرجەستەی ژیانی گەنجیەتیی ئەو ژن و مێردە دەکات. لەپڕ هەردووکیان پیرن و بە تەنیشت یەکترییەوە دانیشتوون: یەکێکیان قسە دەکات، ئەوی تریان گوێ دەگرێت. بەشێوەیەک لە شێوەکان ڕووداوەکانی بەر لە دەست پێکردنی نمایشەکە و دوای نمایشەکەش بەرجەستە دەبێت. ئێستەو ڕابردوو، وەک دوو کاتی جیاواز دەبنە یەکەیەکی ترو بەرجەستەی هەست و سۆزو پێوەندییەکانمان بۆ دەکات. لەم جیهانەدا (مرۆڤ) وەک بوونەوەرێکی زیندوو، لە هەمان کاتیشدا مردوو و ئامادە دەبێتە پاسارو دەکەوێتە چەقی ڕووداوەکانەوە. ڕووداوەکانیش (لەم دنیاو لەو دنیاش) دەبنە دارشتەیەکی چڕی پێکداچوو، لەو دارشتەیەشدا خەونەکانی، ئازارەکانی، ئەندێشەکانی مرۆڤ و پێوەندییەکانی بەشێوازێکی ساکارو زمانێکی پاراوی تایبەتمەند بەرجەستە دەبێت.

لە پیەسە شانۆییەکانی ئەم نووسەرەدا، حاڵەتێکی بریسکە ئاسا تێدەپەڕێ، ئەم حاڵەتەش وەک هەڵوێستەیەکی ڕاستەوخۆی مرۆڤایەتی، نزیک دەبێتەوە لە هەستێکی قووڵی ئایینی. ئەم هەست کردنەش هەست کردنێکی قووڵی ناوەکییە بە بوون و هاتنە ئارای شتێکی تایبەت.

پیەسەکانی یۆن ڤۆسێ، ڕووبەڕووی هەستێکی جیاواز، شتێکی پیرۆزو خواوەندیمان دەکاتەوە.

مەرگ و تەنیایی

هەمیشە مرۆڤ وەک بوونەوەرێکی کۆمەڵایەتی ئاماژەی بۆ کراوە. پێکەوە ژیان و پێوەندییە کۆمەڵایەتییەکان سیما گرنگەکانی بوونی مرۆڤایەتی پێکدەهێنن. پچڕان و نەمانی ئەو پێوەندییە کۆمەڵایەتییانەش، مرۆڤ ڕووبەڕووی تەنیایی و دابڕانێکی ڕۆحی و کۆمەڵایەتی دەکاتەوە، بەڵام سترکتورە کۆمەڵایەتییەکانی بەشێکی گەورەی دنیاو بەتایبەتیش ڕۆژئاوا، لەماوەی هەزارەی ڕابردوودا، گۆڕانکارییەکی گەورەیان بەسەردا هاتووە، بێگومان هەردوو جەنگی یەکەم و دووەمی جیهانی. شۆڕشی پیشەسازی و زۆر فاکتۆری تری ماددی، کۆمەڵایەتی، فەلسەفی، ڕامیاری، ئابووری، دەروونی و زۆری تر ڕۆڵێکی گەورەیان لەو گۆڕانکارییانەدا هەبووە. نامۆبوون و تەنیایی دەبێتە ڕواڵەتێکی گرنگی ژیانی ڕۆژانەی کۆمەڵگای ئەورووپی. لەم هاوکێشەیەدا مەرگیش دەبێتە لایەنێکی ترسناک و ئامادەی ئەو سێکوچکە گرانەی ژیان. کەواتە ئەم سەردەمە سەردەمی تەنیاییە، دیدو بۆچوونەکانی ئەم چرکەساتەی مرۆڤی ڕۆژئاواش سەبارەت بە تەنیاییەکی ڕەها، وەک ئاماژەمان بۆ کردووە، زیاتر دەگەڕێتەوە بۆ مەسەلەی مەرگ.

تەنیایی لەو هاوکێشەیەدا، بارێکی دەروونیی دژواری لەلای مرۆڤ دروست کردووە. هەر لەم پڕۆسەیەدا تەنیایی و نامۆبوون، وەک، گوتارێکی ڕۆژانە، دەبێتە یەکەیەکی فەلسەفی بەشێکی گرنگی کولتوور، فەلسەفە، ئەدەب و هونەری مرۆڤایەتی. لەم ڕووەشەوە نا ئارامی، دابڕان و بەجێهێشتن لەبیابانی تەنیاییدا، بابەت و سیمایەکی سەرەکی و گرنگی پیەسەکانی یۆن ڤۆسێ پێکدەهێنێ.

یۆن ڤۆسێ لەشانۆنامەی (کەسێک هەر پەیدا دەبێت)(٥) بەشێوازێکی شیعریی بەرز، باس لەو ترسە، ترسی مەرگ و تەنیایی دەکات.

کوڕو کچێکی گەنج توانای هەموو پێوەندییە مرۆڤایەتییەکانیان لەدەست داوە. تووشی بارێکی دەروونی گران بوون، لە کۆمەڵگاو هەموو پێوەندییە مرۆڤایەتییەکانی هەڵدێن. دەچنە دوورگەیەکی دووری چۆڵەوە، تا بە تەنیا و دوور لە هەموو جۆرە پێوەندییەکان بژین، بەڵام ترسێکی گەورە، لەوەی کەسێک پەیدابێت و جیهانە تەنیاکەیان تێکبدات، هەموو ئارامییەکی تێکداون.

کورتەکە:

کەس لێرە نییە.
هیچ کەسێک پەیدانابێت تا بێتە ئێرە.
کچەکە:
من دەزانم کەسێک
هەر پەیدا دەبێت
کوڕەکە:
نەء.
کچەکە:
هەرگیز ئەوان وازمان لێناهێنن
پێکەوە بین.
کوڕەکە:
ئێستە
وا بیر مەکەرەوە
کچەکە:
بەڵام یەکێک هەر دێت.
«کەسێک هەر پەیدا دەبێت بێت».

مەرگ لەم چەمک و هاوکێشە هونەری/ بیرییەدا ڕاستییەکی ئاشکراو باوەڕپێکراوی ترسناکە و هەمیشە ژیانی مرۆڤ دەخاتە ژێر مەترسییەوە. مەرگ فەلسەفەیەکی خودییە و لەلای ڤۆسێ دەبێتە بنەمایەکی گرنگی ئاوڕدانەوە و هەڵوێستە وەرگرتنێکی ڕاستەوخۆ لەژیاندا. مەرگ دەبێتە یەکێک لە ئامرازە گرنگ وزە بەخشەکانی گەردوون و سیما سەرەکییەکانی پرۆسێسێکی دژوار. ڤۆسێ دەڵێ: «مەرگ مەسەلەیەکی زۆر کۆنکرێتە و بوونی هەیە لە هەموو ئەو شتانەی من دەیانووسم.» بەڵام مەرگ سترکتۆرە سەرەکی، فکری و دەروونییەکە پێکناهێنێ، چونکە مەرگ و تەنیایی بەبێ خۆشەویستی ناگەنە ئاستەکانی ترۆپک. لەپاڵ مەرگدا، یۆن ڤۆسێ پێوەندییەکانی خۆشەویستی نێوان مرۆڤ دەکاتە تەواوکەری حاڵەت و هەڵوێستە جیاوازەکان. بەم پێکداچوونەش وێنەیەکی گشتگر پێکدێت و دیمەنەکان پێکدادەچن و یەکتری تەواو دەکەن. بەستنەوەی ئەم دوو مەسەلەیەش (مەرگ و تەنیایی بەرامبەر بە خۆشەویستی) پرۆسەیەکی بەهێز و هاوکێشەیەکی گەورە لە ئەدەب، شانۆ فەلسەفەی یۆن ڤۆسێدا پێکدەهێنێ. ئەم توخمانەش، بەشێوەیەکی سەرکەوتوو و چاوەڕواننەکراو، دەبنە کۆمەڵێ وێنەی ساکار، بەهێز و کاریگەر لە پیەسە شانۆییەکانیدا.

یۆن ڤۆسێ هەمیشە ئاماژەی ئەوە دەکات کە (ئێمە بە تەنیایی دەمرین)، بەڵام لە هەمان کاتدا ئاماژەی ئەوەش دەکات کە گرنگی پیەسەکانی ئەو لەوەدایە کاراکتەرەکانی زۆر باش ئەم ڕاستییە دەزانن. هەر لەبەر ئەوەشە لە تەقەلایەکی گەورەدان بۆ ئەوەی لەو تەنیایی و دابڕانە ڕزگاریان بێت و

یۆن ڤۆسێ

ژیانێکی تر دروست بکەن.

ئەم شانۆییەی یۆن ڤۆسێ پێکداچوونێکی سەیر بەخۆوە دەگرێت. کۆمیدی و تراژیدی لە شێوازێکی باڵادا تێکەڵاو دەبن، پێکدادەچن و حاڵەتە مرۆڤایەتییەکانمان بۆ بەرجەستە دەکەن.

یۆن ڤۆسێ لەم بارەیەوە دەڵێت: «شێوازی نووسینی من ئەوەیە کە هەمیشە تەرازووی تراژیدی و کۆمیدی ڕابگرم. لە پرۆژەیەکی باشیشدا هەندێ چرکە ساتی وا هەیە زۆر غەمگینە و هەندێ چرکەساتی تر پڕ بەدڵ پێدەکەنم. ئەوەی زۆر سەیرە ئەوەیە کە ئەو چرکە ساتانە لەشەوێکەوە بۆ شەوێکی تر گۆڕانکارییان بەسەردا دێت. هەروەها دەتوانن شوێنەکانیشیان لەگەڵ یەکتری بگۆڕنەوە، ئەوەی کە دوێنێ دڵتەزێن و غەمگین بووە، ئەمڕۆ بێتەکۆمیدی.» (٦) لەم تەکنیکەدا هەڵوێستە و حاڵەتەکان، لە چاوترووکاندنێکدا، زۆر بەشێوەیەکی ئاسایی، ڕۆژانە و ڕاستەوخۆ دەگۆڕێن و دیمەنەکان نزیکمان دەخەنەوە لە ئاستێکی قووڵ و نەبینراوی ژیانی ڕۆژانەمان. یۆن ڤۆسێ بۆ دەربڕین و بەرجەستەکردنی تەنیایی و چەمکی مەرگ زمانێکی زۆر تایبەتمەند بە خۆی بەکار دەهێنێ. لەم ڕووەوە سترکتوری پیەسەکانی لەوشەی کورت، سادەو هەندێ جار هەژار پێکهاتووە.

زمانە سادەکەی، ڕستە کورتەکانی و بێدەنگییەکی ترسناک پێوەدانگە درامییەکە و جووڵەی پێوەندییەکان بەرجەستە دەکات. لەپشت ئەو وشە هەژارو دەستەواژە کورتانەشەوە و لەژێر ڕواڵەتی ژیانێکی ساکاری ڕۆژانەدا، هێدی هێدی درامایەکی گەورە پەرە دەسێنێ.

تەکنیکی نووسینی شانۆیی لەلای یۆن ڤۆسێ

یۆن ڤۆسێ لە نەوەدەکانی هەزارەی ڕابردووەوە، دەستی کردووە بە نووسینی پیەسی شانۆیی. کاراکتەر، شوێن و زمانێکی تایبەتی دەبێتە ئامرازە هونەرییەکانی ئەم نووسەرە.

لەم ڕوانگەیەوە، شێوازو تەکنیکێکی نوێ لەدایک دەبێت. کاریگەری و گرنگیی ئەو تەکنیکە، دەبێتە هۆکارێکی گرنگی بڵاوبوونەوەیەکی خێرای پرۆژە و بەرهەمە شانۆییەکانی ڤۆسێ.

پیەس و تێکستەکانی زیاتر لە ئەدەبێکی لیریکی دەچێت، وەک لە شانۆیی. لەم ڕووەوە ئەم نووسەرە، زیاتر هونەرمەندێکی وشە سازە، داهێنەری وشەیە و وشە فۆرم و مانایەکی تر لەخۆ دەگرێت. بەم شێوەیە یۆن ڤۆسێ دابڕانێکی گەورە لەنێوان خۆی و شانۆیی بەرلەخۆی دروست دەکات. ئەم دابڕانەش بە وەرچەرخانێکی گرنگی نوێی شانۆی هاوچەرخی ئەورووپی دادەنرێت.

بونیادی تێکستەکانی لەسەر دووبارە بوونەوە، وشەی کورت و تەواو نەکردنی ڕستەکان پێکهاتووە. ئەمەش بۆتە یەکێک لە سیما گرنگەکانی ئەو تەکنیکە تایبەتمەندەی یۆن ڤۆسێ. لەم جیهانەدا، لەیەک کاتدا پانتاییەکی خەونە ئامێز، ڕیالیزم و وتارێکی پڕ لە نهێنی کۆدەبێتەوە، کاراکتەرەکان خەڵکی ئاساین و هیچ پێوەندییەکیان بە مەسەلە چینایەتییەکانەوە نییە، نەک هەر ئەوە، بەڵکو هێندە ئاساین دەبنە کەسانی نائاسایی.

بەکارهێنانی زمانێکی ساکار، ڕووت و هەندێ جاریش زۆر هەژار، یەکێکە لە ئامرازە زۆر گرنگەکانی یۆن ڤۆسێ بۆ نزیک بوونەوە لە مەسەلە گەوهەرییەکانی بوون و نەبوونەوە. مردن لەم دووڕیانە ساکارەدا دەبێتە بوونێکی ئاشکرای ژیان. هەموو پیەسێکیش بەشێکی بچووکە لە جیهان، ستركتوری ئەم تەکنیکە لە بێدەنگییەوە دەست پێدەکات، ڕستەی کورت و زمانێکی هەژار، وەک پرۆسێسێکی گرنگی ئەو پرۆژانە، دەبێتە بەشێکی تەواوکەری ئەو بێدەنگییە، پشوو یان پشوویەکی درێژ لەنێوان دیمەن و دەیالۆژی کاراکتەرەکاندا پێوەندییەکی ڕاستەوخۆی مرۆڤایەتی دروست دەکات. ئەو پێوەندییەش دەبێتە بەشێکی گرنگی داڕشتەی کاراکتەرەکان لە کۆمەڵێ ڕووداوی پێکداچوودا. دەیالۆژی نێوان کارکتەرەکان گەوهەری حاڵەتە دەروونییەکان، بەرەو پێشەوە چوونی پێوەدانگە دراماتیکییەکە و خودی ستركتورە شانۆییەکان بەرجەستە و دیاری دەکات.

لەم ڕووەوە دەیالۆژەکان بەشێوازە تەقلیدییەکە نابێتە هێزی پاڵپێوەنەری ڕووداوەکانی شانۆنامەکە، وەک لەلای (هێنریک ئیبسن) پەیڕەوی کراوە، بەڵکو لەلای ڤۆسێ هەموو ڕووداوەکان بەر لە دەست پێکردنی شانۆنامەکە ڕوویان داوە. ئەفسوونی (بێدەنگی)ش دەبێتە تەواوکەرێکی گرنگی ئەو پرۆسێسە.

یۆن ڤۆسێ خۆی لەم بارەیەوە دەڵێت: «لەپشووەکاندا، لە بێدەنگیدا شتە گرنگ و سەرەکییەکان دەوترێت، هێزێکی دینامیکی لەنێوان وشەو کاراکتەرەکاندا هەیە. من توانیومە لە شانۆدا بۆشاییەکان، پشووەکان و ئەو شتانەی لەگەڵ تێکستەکاندا ڕوودەدەن بەکاربهێنم.»(٧) ئەو هێزە دینامیکییەی یۆن ڤۆسێ ئاماژەی بۆ دەکات، هێزی بێدەنگییە، ئەو بێدەنگییە ئەفسوونییەی وشە و کاراکتەرەکان لە پانتاییەکاندا دەکاتە چرکەساتێکی دەوڵەمەندی پڕ لە جووڵە و ڕووداو.

هەر لەم ڕووەوە، ستركتوری تێکستە شانۆییەکانی یۆن ڤۆسێ لەسەر تەکنیکێکی تایبەتمەندی هونەری دووبارە بوونەوە، ڕستە پێبڕین و پشووبنیات نراوە. لەنێوان ڕستەو دەیالۆژە کورتەکاندا «پشوویەکی کورت» «پشوو» و «پشوویەکی درێژ» هەر وەک پیەسەکانی ساموئێل بێکێت(٨) (١٩٠٦-١٩٩٠)، هارولد پینتەر(٩) (١٩٣٠) و لاش نۆرێن(١٠) (١٩٤٤) دەبێتە کەرەسەیەکی گرنگ بۆ دەوڵەمەندکردنی ئەو تەکنیکە، بەڵام ئەوەی گرنگە ئاماژەی بۆ بکرێت، بەتایبەتی لە ڕووی کاریگەری تەکنیکە قووڵە بێدەنگەکەی بێکێتەوە، ئەوەیە کە یۆن ڤۆسێ توانیوبەتی شتێکی تازە و تایبەتمەند بەخۆی بخوڵقێنێ.

یۆن ڤۆسێ لە پرسیارێکی ڕۆژنامەنووسیندا سەبارەت بەکاریگەریی بێکێت دەڵێت: «لێکچوون هەیە، بەڵام لە هەمان کاتدا جیاوازییەکی گەورەش هەیە. بێکێت کۆمەڵێ وێنە دەنووسێت، بەڵام من پێوەندییەکان، هەست و سۆز، ئەتمۆسفار دەنووسم.»(١١)

پیەسەکانی ڤۆسێ، کۆمەڵێ شوێنی نوێ بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی کاراکتەرەکانی دەدۆزێتەوە. شوێنی ڕەهاو نەبینراو. بۆ نموونە دنیای مردووەکان، گۆڕستان و پانتاییە دیاری نەکراوەکان. بەرجەستە کردنی شتەکانیش لەو خاڵەوە دەست پێدەکات کە ئەکتەرەکان، لەو جیهانە نادیارەدا، دەتوانن لەگەڵ یەکتری بدوێن. لەپشت ئەو هەژاری وشە و بەکارهێنانە تایبەتمەندەی زمانیشەوە، جیهانێکی چڕی پڕ لە ئاماژە و ژیانێکی دەوڵەمەندی خاوەن ئەزموون خۆی حەشارداوە.

ئەو کەسایەتییە کەم دووانە هەموو شتێک دەزانن، زۆر لەوە زیاتر کە قسە دەکەن، ئەمەش وا دەکات ئەو پاڵەوانانە نەتوانن لەوە زیاتر بڵێن، چونکە ئەوان هەر لەسەرەتاوە زۆر دەزانن، هەر لەم ڕووەوە کاراکتەرەکان زۆر ئاساین، بەشێوەیەک لەو پرۆسەیەدا دەبنە کەسانێکی نائاسایی.

هەروەها یۆن ڤۆسێ لەم پرۆسە بەردەوامەیدا ئاماژە و چۆنیەتیی هەڵسوکەوت و مامەڵەکردنی ئەکتەرەکانی بە وردی دیاری دەکات، هیچ جووڵەو ئاماژەیەک ناداتە دەست ڕێکەوت.

کورەکە:

ئا، تەنیا ئێمە پێکەوەین

کچەکە:

من و تۆ

کوڕەکە:

من و تۆ

کوڕەکە هەڵدەستێتە سەرپێ، دەچێت بەرەو رووی پەنجەرەی چێشتخانەکە، کە لەناوەڕاستی ژوورەکەدایە و بەرامبەر کێڵگەکەیە، سەیری دەرەوە دەکات، بە هەموو لایەکدا دەڕوانێت.

کچەکە:

هیچ دەبینیت

کوڕەکە:

نەخێر

(ڕوودەکاتە کچەکە)

من لەو بڕوایەدا نیم

(قسەکە بەخۆی دەبڕێت)

کچەکە:

چییە

کوڕەکە:

نا هیچ نییە

«کەسێک هەر پەیدا دەبێت بێت».

یۆن فۆسێ توانیویەتی لەپاڵ ئەو جیهانە نادیارو نەبوونە گرانەدا، بریسکەیەکی تایبەتی بەدی بکات. (کە تۆ بتوانی هەست بکەی بە ئامادەبوونی شتێک، ئەمەش لە بنەڕەتدا ئامانجی شانۆ بووە، بەشێوازێکی ڕیتواڵی پێوەندی بکەی بەشتێکی خواوەندییەوە) (١٢) یادکردنەوەیەک، بیرەوەرییەک هەست پێدەکرێت، بەمەش هەڵوێستەیەکی زۆر جیاواز لەو جیهانە نا ئامادەیەدا بەرجەستە دەکات. مرۆڤ و ڕووداوەکان لە ڕووتبوونەوەیەکی ڕەهادا ڕووبەڕووی یەکتری دەبنەوە.

خەون بە پایزەوە

(خەون بە پایزەوە) یەکێکە لە گرنگترین بەرهەمەکانی یۆن فۆسێ و ڕاستەوخۆ پرسیارەکانی بوون و نەبوون، مەرگ و ژیان دەوروژێنێ. خەون بە پایزەوە گەشتێکی ساکار، ڕاستەوخۆ و قووڵی مرۆڤە بەنێو تونێلە ئەزەلییەکاندا. گەردوونێکی تایبەت بەخۆی دەخوڵقێنێ و مرۆڤیش لەو گەردوونەدا لە بزاڤێکی بازنەیی بەردەوامیی دەورانی ژیاندایە.

بینەر لەم نمایشەدا فۆسێ واتەنی (هەست بە ئامادەبوونی ... شتێکە، پێوەندی بەشتێکی خواوەندییەوە) دەکات و ڕووبەڕووی کۆمەڵێ هەست و سۆزی تایبەتی دەبێتەوە

دیمەنێک لە (خەون بە پایزەوە)

بەرامبەر بە بوونی خۆی، ژیان و مەرگ.

لەم پرۆسێسەدا مرۆڤ لەنێوان مەرگ و ژیاندا لەکێشەیەکی ئەبەدیدایە، مەرگ بە هەموو ماناکانییەوە دەبێتە حاڵەتێکی هەست پێکراو، بینراو و چەمکێکی زیندوو. بە هەمان شێوە ژیانیش، بە هەموو لایەنە ئاشکراو شاراوەکانییەوە، دەبێتە زەنگێکی خودی و هەست پێکراو، بینراو و چەمکێکی زیندوو. نەک هەر ئەوە، بەڵکو مەرگ و ژیان لە ڕووبەڕووبوونەوەیەکی ڕاستەوخۆدان. لە گفتوگۆیەکی فکری و مرۆڤایەتیدان. بە چەشنێ کە هەموو وێستگەکانی ژیان لە پەراوێزی مەرگدا هەڵوێستە وەردەگرن.

خەون بە پایزەوە باسی چی دەکات؟

ژنێک دەگەڕێتەوە بۆ ئەو ناوچەیەی سەردەمی منداڵی تێیدا ژیاوە، لە گۆڕستانێکدا پیاسە دەکات و بەرێکەوت پیاوێک دەبینێ، ئەم پیاو و ژنە یەکتر دەناسن، بەڵام نازانرێت گەر لە ڕابردوودا پێوەندییەکی خۆشەویستی، یان ژن و مێردایەتییان هەبووبێ، پیاوەکە دووپاتی ئەوە دەکاتەوە کە ئەو دەیەوێت وەک پیاوێکی بە ئەمەک و داوێن پاک ڕەفتار بکات. ژنەکەش لەو چرکە ساتەدا بەفرۆکەیەک گەیشتۆتەوە ئەو ناوچەیە، بەڵام نازانرێت کە ئەو ئافرەتە بۆ ئەوە هاتووە تا بەشداری لە ناشتن و پرسەی باوکی -دایکی پیاوەکەدا بکات.

دوای ئەوە دایک و باوکی پیاوەکەش دێنە گۆڕستانەکە. کە پیەسەکە دەگاتە کۆتاییەکەی سێ نەوە: پیاوەکە، کۆرپەکەی و باوکی ماڵئاواییان بە تەواوەتی لەژیان کردووە.

کاراکتەرەکان هەر هەموویان: پیاو، ژن، دایک و باوک وەک ئەوە وایە مردبن و لەو گۆڕستانەدا نێژرابن و بەبۆنەی

کۆچی دوایی باوکی دایکی کوڕەکەوە کۆدەبنەوە بۆ پێشوازی تەرمی کەسێکی نوێ. لەم کۆبوونەوەیەدا باسی ڕابردوو، پێوەندییەکانیان و ژیانی خۆیان دەکەن.

ئەمەش زۆر بە کورتی ڕووداوەکانی پیەسی (خەون بە پایزەوە)یە. پایزیش دەبێتە سمبۆلی تەنیایی، عەشق، دابڕان، خەم و پەژارە.

مەرگ و ژیان لە خەون بە پایزەوە

یۆن فۆسێ لە خەون بە پایزەوە، بە شێوازێکی ساکارو ڕاستەوخۆ لە مەرگ و ژیان، وەکو دوو جەمسەری تەواوکەری یەکتری نزیک دەبێتەوە. لەم هاوکێشەیەدا (بوون) وەک مەودایەکی گرنگی ژیان / مەرگ دەبێتە چەقی ورووژاندنی پرسیارە ئەزەلییەکان، بەڵام یۆن فۆسێ لە تەقەلای وەڵام دانەوەی ئەو پرسیارە گرانانەدا نییە هێندەی گەرەکییەتی ڕاستی و گەوهەری ئەو گیروگرفتانەمان بۆ بەرجەستە بکات. بەرجەستەی ئەو گیروگرفتانەش خۆی لەمەوداکانی مەرگ، ژیانێکی نادیارو پڕ لە نهێنیدا دەبینێتەوە.

نمایشەکەش زۆر بە وردی و بەشێوازێکی فەنتازی و مۆسیقی، شوێن پێی وشە، سیناریۆ و دیدەکانی یۆن فۆسێ دەکەوێت و ژیانێکی ڕۆژانە و دیدێکی میتا - فیزیکی تێکەڵاو دەبێت.

کە ڕووناکیی هۆڵەکە دەکوژێنرێتەوە، هێدی هێدی بینەران لەگەڵ ڕووداوەکانی شانۆنامەکەدا، دەبنە بەشێک لە ژیانی ئەکتەرەکان، دەیالۆژ و ئاماژەکانی جەستە؛ بیرەوەری، ناڕەحەتی و هەست و هۆشمان دەوروژێنێ.

چرکەساتەکانی ئەم نمایشە/ پیەسە، بێدەنگییەکەی، وشە پچڕ پچڕەکانی و بوونی ئەکتەرەکان فۆرمێکی ئاشکراو مانایەکی ڕوون دەبەخشنە هەندێ لە پرسیارو چرکەساتە نهێنییەکان.

لەم فۆرمە ساکارەدا هەموو شتێک ڕوودەدات، لە هەمان کاتدا هیچ شتێکیش ڕوونادات. هەموو شتێک خواستراوە و ئێمە لەم دنیایەدا خاوەنی هیچ شتێک نین، دوا جاریش هەموو شتێک لەدوای خۆمان بەجێ دەهێڵین.

ژن:
سەرلەنوێ ئەوە تۆی لەوێدا
لەگەڵ ئەو هەموو خۆشەویستییەدا
لەگەڵ ئەو هەموو مردنەدا
(پشوو)

پیاو:
(سەیری ژنەکە دەکات)
من زۆر بە پەرۆشەوە بیرم دەکردی

ژن:
(سەیری پیاوەکە دەکات)
منیش
زۆر بە پەرۆشەوە بیرم دەکردی
(پشوو)

پیاو:
من زۆرم بیردەکردی
لەکاتێکدا کە تۆ لێرەنیت
هەست دەکەم کە تۆ لێرەدای
من هەست دەکەم تۆ لێرەی
هەروەک ئەوەی لەناو جەستەمدا بیت
لەناو مندا
بەشێوەیەک لە شێوەکان
«خەون بە پایزەوە».

وشەکان چی دەشارنەوە، بەتایبەتی سەبارەت بەو شتانەی کە ناوترێت، بەڵام لەژێر هەموو ئەمانەدا پرسیارەکانی بوون خۆی حەشارداوە، ژیان لەم هزرە هونەری، فەلسەفییەدا وەک ئاسمانێکی پڕ لە هەور وایە، بەر لەوەی بە تەواوەتی تاریک دابێت، سیمایەکی غەمگین، هەندێ جار دڵتەزێن ڕووداوەکان و کاراکتەرەکان دەگرێتەوە، بەڵام ئەو سیما غەمگینە بێ خەندەو بزەی ساتی پڕ لە خۆشیش نییە، بەڵکو گرنگی ئەم پیەسە لەوەدایە، وەک هەموو دیاردەیەکی ژیان، لەسەر هەموو ئاستەکان، تێکەڵێکە لەخۆشی و ناخۆشی، لەساتە دڵتەزێن و هەڵوێستە پڕ لە خەندەکان. لەم گێژاوەدا گەلێ پرسیاری ساکاری مرۆڤایەتی دێتە ئاراوە: ئێمەی مرۆڤ دڵنەوایی لەکوێ بدۆزینەوە؟ گەر دۆزیشمانەوە کێ دڵنەوایی کێ دەکات؟! خواو مەرگ لەم چۆڵەوانییەدا چۆن چۆنی ڕووبەڕووی یەکتری و دواجاریش ڕووبەڕووی مرۆڤ دەبنەوە.

کاراکتەری (باوک) بەهێمنی ڕووبەڕووی مەرگ دەبێتەوە، خۆ بەدەستەوەدانی مەرگیش لەلای ئەم کاراکتەرە ڕاستییەکی ڕەهاو مرۆڤایەتییە. شوێنی بەیەکگەیشتنی کاراکتەرەکانیش، وەک لەوەوبەر ئاماژەمان بۆ کرد، گۆڕستانێکە. گۆڕستان دەبێتە سمبۆلێکی ئاشکرای دوا وێستگەکانی ژیان و خۆ بەدەستەوەدانی مەرگ.

دایک:
ئەو ڕۆیشت
منیش هەرگیز جارێکی تر چاوم پێیناکەوێتەوە
من ئەزانم

باوک:
(تەماشای کاتژمێرەکەی دەکات)
پێویستە ئێمە بەم زووانە بڕۆین

کاتی ئەوە هاتووە
پێویستە بڕۆین
دایک:
(وەستاوە و سەیری ئەو شوێنە دەکات کە کوڕەکەی لێوە چۆتە دەرەوە، قۆڵی باوک بەردەدات)
بڕۆ بەدوای ئەواندا
پێیان بڵێ کە بگەڕێنەوە
ئەوان پێویستە لەکاتی ناشتنەکەدا لەگەڵماندابن
تۆ دەتوانی تێبگەی
(باوک دەڕوانێتە بەرپێی خۆی)
دەبڕۆ
خێراکە
تۆ هیچ تێناگەی
باوک:
هێمن بە
ئەوان دێن
بەشداری ناشتنەکەش دەکەن
ئەگینا بۆچی هاتوون بۆ ئێرە
«خەون بە پایزەوە».

ئەم نمایشە لەلایەکی دیکەشەوە، بەرجەستەیەکی ئاشکرای (بێ لانەیی) مرۆڤ دەکات. ئەمەش سەرلەنوێ دووپات کردنەوەی حاڵەتێکی ئامادە، هەڵوێستێکی ئاشکرا و هەڵچوونی هەست و سۆزی مرۆڤایەتییە بەرامبەر بە حەقیقەتی مەرگ. کاراکتەری دایک هەست بە ترسێکی گەورە دەکات، لەبەر ئەوەی کات زۆر بەخێرایی تێدەپەڕێت.

تێپەڕبوونی کاتیش جگە لە نزیک بوونەوەی مەرگ هیچ شتێکی تر نییە. کاراکتەری پیاوەکەش لەنێوان (دایک و باوک) و دەوروبەرەکەیدا، هەست بە گوناهێکی گەورە دەکات. هەمیشە بێ ئارامە و لەو بڕوایەدایە شوێن دایک و باوکی نەکەوتووە. دایک گەرەکیەتی کوڕەکەی ڕابگرێت لەکاتێکدا دەبینێت بەرەو مەترسی مەرگ دەڕوات. مەرگ هەمیشە بوونێکی ڕاستەوخۆی هەیە، بەڵام لەم گێژاوی مەرگەدا، کاراکتەری ژنەکە ئالۆش و حەزی ئێرۆتیکی خۆی ناشارێتەوە. لە بەرئەنجامدا لەگەڵ پیاوەکە لە ژووری میوانخانەیەکدا یەکتری دەبیننەوە بۆ دامرکانەوەی ئەو ئالۆش و حەزە سێکسییە.

ئەوەی لەم پیەس/ نمایشەدا گرنگە ئاماژەی بۆ بکرێت ئەوەیە کە هیچ ماڵێک (وەک شوێن) بوونی بۆ نییە، بەڵکو کەسایەتییەکان زیاتر دەربڕی حاڵەتێکی گەورەی ون بوونێکی ئەبەدین. گۆڕستانەکەش لەپاڵ هەموو سیمبۆل و ئاماژەکانی تردا، دەبێتە پانتاییەک بۆ خۆدزینەوە لە چەمک و مەترسیی

دیمەنێک لە (خەون بە پایزەوە)

مەرگ و ژیانێکی تر. ژیانێکی تەنیا، بێ دەرەتان و بێ لانە. لەم سیمبۆلانەشدا چاوەڕوانی، دابڕان، نا ئارامی و بڕوانەبوون دەبێتە گەوهەری شتەکان.
ژن:
تۆ زۆرجار ڕێگات دەکەوێتە ئێرە.
پیاو:
زۆرجار نا
ئەوەی ڕاستی بێت زۆر کەم
بەڵام ڕێدەکەوێت
ژن:
دوور لەم ناوەوە
دەژیت
پیاو:
تۆزێک
بەڵام زۆر دوورنا
(پشوو)
بەرێکەوت ڕێگەت کەوتۆتە ئێرە
یا گەرەکت بوو بێیتە ئێرە
ژن:
نا من ڕێم دەکرد
تا گەیشتمە ئێرە
پیاو:
ئم
(پشوویەکی کورت)
منیش هەمان شتم
بەسەرهات
«خەون بە پایزەوە».

بەم شێوەیە هونەری نواندیش لەم گەمەی مەرگەدا، دەبێتە بەرجەستەکردنێکی گرنگی مەسەلەکانی بوون و نەبوون، بێدەنگییەکی ترسناکیش پێوەندییەکانی نێوان کەسایەتییەکان دیاری دەکات. ئەو کەسایەتییە گشتییانەش لەکاراکتەری پیاو، ژن، دایک و باوکدا کۆدەبنەوە، ئەمەش وا دەکات هەموو یەکێک لە ئێمە بە ئاسانی خۆی لەو کاراکتەرانەدا بدۆزێتەوە، زۆر زیاتر لەوەی، گەر ئەو کاراکتەرانە پێناس و مێژوویەکی بەرجەستە و دیاری کراویان هەبووایە. لەم پرۆسەیەدا هەندێ جار پیاوەکە، وەک وەچەیەکی دایک و باوکەکە، لەیەکەیەکی هاوبەش، تۆنێکی هاوبەش و ڕیتمێکی هاوبەشدا سەرلەنوێ یەکدەگرێتەوە.

لەم گەمەیەدا، بێدەنگی و پشووی کاراکتەرەکان، تەنیا نابێتە ئاماژەیەکی ساکاری گۆڕینەوەی دەیالۆژی کاراکتەرەکان، بەڵکو ئەو بێدەنگییانە زەمینەیەکی ترسناکی جیهانێکی تەنیایی بەرجەستە دەکات. لەلایەکی دیکەشەوە دووبارە بوونەوە و بێدەنگیی نێوان پشووەکان، هەناسەیەکی مۆسیقیی قووڵ دەبەخشێتە خودی سترکتورە شانۆییەکە. ئەمە جگە لەوەی ئەو جیهانە بێدەنگە ناوەرۆکێکی گەورەی وا لەخۆدەگرێت کە هیچ زمانێکی تر ناتوانێت پڕی بکاتەوە(١٣). بەم شێوەیە یۆن فۆسێ زمانێکی تری جیاوازی خوڵقاندووە، ئەو زمانەش لە دەرەوەی خودی بازنەکانی زماندا، بەشێوەیەکی جیاوازتر کار دەکات.

(خەون بە پایزەوە) لە ڕوانگەی ئەو زمانە جیاوازو ساکارەوە، فەلسەفەی چرکە ساتەکانی بوون و نەبوونی مرۆڤایەتی دەخاتە ڕوو. نەک هەر ئەوە، بەڵکو ڕووبەڕووی حەقیقەتێکی گەورەی مەرگی خۆی دەکاتەوە.

خەون بە پایزەوە لەنێوان پیەس و نمایشدا

(خەون بە پایزەوە) یەکێکە لە دوا پرۆژەکانی یۆن فۆسێ، بەمەش قۆناغێکی نوێی نووسینی شانۆیی ئەم نووسەرە دەست پێدەکات، هونەری شانۆ لەم قۆناغەدا. دەبێتە کەرەسەیەکی دەوڵەمەندی کردەیی، دیدێکی فەلسەفی و بونیادێکی فراوانی دنیا دیدەی ناتەباو ئەفسوونی.

یۆن فۆسێ، سەرلەنوێ هەموو بنەما تەقلیدییەکان دەڕووخێنێ و «ژوورێکی جیاوازی خەونە ئامێز بۆ شانۆ دەکاتەوە.» کات دەبێتە توخمێکی بزۆز و دوێنێ و ئەمڕۆ لە پرۆسەیەکی هاوبەشدا کۆدەکاتەوە. هەروەها لەم ژوورە پڕ لە خەونەدا هەموو شتەکان لەنێو تێکستەکەدا ڕوودەدەن و دەبینرێن.

کاراکتەرەکانیش پیەسەکە بەرجەستەی خەونە یارییەکی چڕ دەکەن. لەو خەونەدا بیرەوەری، ئەندێشەو بیرکردنەوەکانمان لە ئاستە جیاوازەکانی زەمەندا سەقامگیر دەبێت. ڕیتم، مۆسیقای ناوەوەو هەموو ئاراستە جیاوازەکانی پێوەندییەکان لە لێکنزیک بوونەوە و پێکداچوونێکی ڕاستەوخۆ و چڕدان، یۆن فۆسێ بەم شێوەیە لە چاوپێکەوتنێکی تەلەڤزیۆنیدا ئاماژە بە گەشتی نووسینەکانی دەدات: (نووسین وەک ئەوە وایە گەشتێکی دوور بکەیت، خۆت فڕێ بدەیتە ناوەندو جیهانێکی نەناسراوەوە، گەر ئەو گەشتە سەرکەوتوو بێت، ئەوە بێگومان بە بەرئەنجامێکی باشەوە دەگەڕێتەوە بۆ ژیانە ئاساییەکەی خۆت.) بێگومان ئەو بەرئەنجامەش گوتارێکە، پرۆسێسێکە شتە دیارو تەباکان ئاڵوگۆڕ پێدەکات.

هەروەها لەم فۆرمە تازەیەدا، هەناسەو مۆسیقایەکی ناوەکی دەبێتە فۆرم و لایەنێکی گرنگی ئەو بێدەنگییە سامناکەی یۆن فۆسێ خوڵقاندوویەتی. گیانێکی مۆسیقی، چێژێکی مۆسیقی، سترکتورێکی مۆسیقی و ڕیالیزمێکی ئەفسوونی و شیعری (خەون بە پایزەوە)دەکاتە ئاوازێکی غەمگینی نزیکتر لەمرۆڤەوە. یۆن فۆسێ لە هەمان چاوپێکەوتنی تەلەڤزیۆنیدا دەڵێت: «بەرلەوەی ببمە نووسەر زۆر خەریکی مۆسیقا بووم، ئێستە کە دەنووسم هەوڵ دەدەم حەزو چێژی مۆسیقا سەرلەنوێ لەو شتانەدا زیندوو بکەمەوە کە دەیانووسم.» مۆسیقا وەک ئاوازێکی غەمگین لە ناوەوەی تێکستەکانییەوە، ژیانێکی تر دەبەخشێتە کاراکتەرەکانی. لە مۆسیقاوە ژیانی کاراکتەرەکانی، سترکتوری ڕووداوەکانی، زمانە ساکارەکەی و بێدەنگییە ئەفسوونیەکەی نێوان وشە و ڕستەکان بەهایەکی تر لەخۆ دەگرێت.

گۆڕستانێک دەبێتە شوێنی ڕووداوەکانی (خەون بە پایزەوە). ئەم شوێنەش هاوکێشەیەکی گونجاوی ئەو پرۆسێسە فەلسەفییەی (یۆن فۆسێ)یە سەبارەت بە چەمکەکانی مەرگ و ژیان. تەنیا لە ڕێگای لەمەرگەوە ژیان ماناکانی خۆی بەدەست دەهێنێ، ماناکانی ژیانیش تەنیا لە ڕێگای مەرگەوە سەرچاوەکانی بوونی خۆی سەقامگیر دەکات. بەمەش پلانەکانی گەردوون لە دوو هێڵی هاوتەریبدا، مەرگە/ ژیاندا پێکەوە بەرجەستە دەبن.

چەمکی شوێن لەنێوان بوون و نەبووندا

شوێن وەک ڕاستییەکی ڕەها، لە دوو ئاراستەی جیاوازدا، سیمای شتەکان دیاری دەکات. پانتایی جووڵانەوە و پێوەندییەکانی مرۆڤایەتی لەلایەک و داڕشتەیەکی نەبینراو پانتاییەکی فەلسەفیش لەلایەکی دیکەوە. تێهەڵکێش و پێکداچوونی دوو چەمکە و بیرۆکەی جیاواز و دژ بەیەکە. لە هەمان کاتدا فەلسەفەیەکی مرۆڤایەتی و تەواوکەری یەکترن.

ئەم دوو چەمکەی شوێن بینراو/ نەبینراو، چۆن لە

پرۆسەیەکی شانۆییدا بەرجەستە دەبێت؟ هاوکێشەی ئەو توخمە پراکتیکی، بیریانە چۆن چۆنی لە ڕووبەڕووبوونەوەو هەڵوێستە وەرگرتنی بنەما تیئۆری و هونەرییەکاندا سەقامگیر دەبن؟ ئەم پرسیارە گرنگانەش دیدی ڕێژی، سینۆگرافیاو فەلسەفەی هەموو نمایشێکی شانۆیی دیاری دەکات. لەم بەشەی ئەم نووسینەدا، هەوڵی ئەوە دەدەین بنەما فیکری و پراکتیزەکراوەکانی نمایشی (خەون بەپایزەوە) ڕوون بکەینەوە.

سینۆگرافیا

دارشتەیەکی تەسکی نیوە بازنەیی بەزیخ داپۆشراو دەبێتە دیدێکی بەرجەستکراوی ئەو شوێنەی لاشەی مردووەکانی تێدا دەشاردرێتەوە. سێ دەرگای زۆر باریکی ڕەش، نادیار بە دیوارەکانی ئەم گۆڕستانەوەیە. ئەم سینۆگرافیایە بەرجەستەی شوێنێکی نادیار لەنێوان سنوورەکانی بوون و نەبووندا دەکات. /ژیان/ لە چەقی ڕووداوەکانەوە بۆ پەراوێزی هەتا هەتایی/ مەرگ/ دەڕوات. بڵاوبوونەوەی هەندێ خاچی سپیش هێندەی تر دووپاتی دووڕیانەکانی مەرگ دەکاتەوە و هەستێکی تەنیایی و ترسمان لەلا دروست دەکات.

مەرگ و زەمەنێکی جیوەیی

لەم نمایشەی دراماتن، شانۆی پادشایەتی لە ستۆکهۆڵم، مەرگ هەر وەک ناوەرۆک و پرسیارە گرنگەکانی پیەسەکە، دەبێتە توخمێکی گرنگی دیدی ڕێژیش(١٤)، بینەران لە دەروازەیەکی باریکەوە، لە پشتەوەی شانۆکەوە، دێنە ژوورەوە. دەروازەکەش ڕارەوێکی باریکی تەسکەو لەسەر دیوارە سپییەکانی: ناو ڕۆژی لە دایک بوون و مردنی خەڵکانێکی بەسەرەوەیە. بینەران لە ئامادەی ڕیتواڵێکی بێدەنگی ناشتنی تەرمێکدا بەشداردەبن. لەم بارودۆخەدا، لەم سەرەتا پڕ لە نهێنییەدا کاراکتەری (باوک) لە یەکێک لەو دەرگا نەبینراوە باریکەکانەوە دێتە دەرەوە. ڕووبەڕووی بینەران ڕادەوەستێ و بەهێمنی دەدوێت.

باوک:

بیربکەرەوە گەر ئێمە تاهەتایە بژین
ئەمە چ مانایەکی ئەبوو
(سەری دەلەقێنێ)
لەگەڵ ئەوەشدا خەڵک خەفەت بۆ مەرگ دەخۆن
وەک ئەوەی مەرگ گەورەترین کارەسات بێت
بەڵام ئەوە چۆن دەبێت
گەر مردن بوونی
نەبێت.

«خەون بە پایزەوە».

سەرەتایەکی پڕ لە بیرکردنەوە و ڕامان سەبارەت بە مەرگ و بەژیان واڵا دەکاتەوە، لەم دووڕیانەدا یەکێک لە پرسیارە گرنگەکان ئەوەیە: خۆشەویستی چۆن بتوانێت یاریدەی مرۆڤ بدات و لەژیاندا ڕای بگرێت. هەروەها ئەم سەرەتا فەلسەفییە ئاماژەی ئەمەش دەکات کە ژیان زریانێکی بەردەوامی گۆڕانکارییەکانە، مرۆڤ لە گەڕانێکی بەردەوامدایە، سەرەتا لە ناوەوەی خۆیدا، دواتر لەماڵەکانەوە، دێهاتەکانەوە، شارەکانەوە و بەمەش پێکداچوونێکی ڕاستەوخۆ ڕوودەدات، ئاستە جیاوازەکانی ژیان گۆڕانکارییان بەسەردادێت و لە بەرئەنجامیشدا، هەر مرۆڤ خۆی شاهێدی مەرگی خۆیەتی.

لەکۆتاییشدا هەر کاراکتەری (باوک) کۆتاییەکی تری ئەندێشە ئامێز دەکاتە دوا چرکە ساتەکانی ئەو ژیانەی ئاوێزانی مەرگ بووە. ئەو دوو دەیالۆگەش، سەرەتا / کۆتایی، ڕێژیسۆری نمایشەکە ستێڤان لارشۆن (Stefan Larsson) لە پیەسی (دوای پاش نیوەڕۆ)ی یۆن ڤۆسێوە هێناویەتی(١٥). دەیالۆگەکانیش لەگەڵ پیەسەکە و ئەم کاراکتەرەدا دەگونجێ و پێناسێکی وردی کەسایەتیی باوک و ژیانی، خەونەکانی و مەرگ دەکات. دوا وتەکانیشی دەبێتە دوا چرپەکانی مرۆڤایەتی بە ژوور سەری کەسێکی تازە نێژراوەوە.

ماڵئاوایی دوا ساتەکانی ژیانە بۆ ئەو کەسانەی تازە مردوون، بۆ خۆی مەرگ، بۆ ژیان و بۆخواش. ئەم ساتانە لەشێوازێکی ساکار، ڕاستەوخۆو ڕووتکراوەدا بەرجەستە دەبێت. لەم چرکە ساتانەدا هەستێکی غەمگین و ئەندێشەئاسا تێکڕای نمایشەکە دەگرێتەوە.

ئەو دوو دیمەنەی سەرەتاو کۆتایی کاراکتەری (باوک) پێوەدانگە درامییەکە، وێنەکان و چوارچێوەی ڕووداوەکان بۆ بینەران هەندێ ئاسان دەکات، بەتایبەتی لەو ڕووەوەی کە پیەسەکە زریانێکی گەورە لە چەندین دیمەنی جیاوازی پێکداچوو پێکدەهێنێ. کۆمەڵێ زەمەنی جیاواز، ئەمڕۆ دوێنێ و ئایندە لە فۆرمێکی ساکار، چڕ و هەندێ جار گراندا بەرجەستە دەبن. هەندێ جار چەندین ڕووداو لە یەک کاتدا و لەسەر چەندین ئاستی جیاواز ڕوودەدەن لەپڕ ساڵ تێپەڕیوە، ئەوەی ئێستا باسی لێ دەکرا دەبێتە یادگار. لە چاوترووکاندنێکدا ژیانێک بەرجەستە دەبێت، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا، هەموو ئاستەکان و تێکڕای ڕووداوەکان لەیەکەیەکی یەکگرتوودا، لە ئێستەدا بەرجەستە دەبن.

یۆن ڤۆسێ زیرەکانە ئەو ڕووداوانە دەچنێت، دوێنێ وئەمڕۆ لەڕوانگەی گەمەیەکی خەونە ئامێزەوە دەخولقێنێ.

گەمەیەکی شانۆیی

گەمەیەکی شانۆیی، گەمەیەکی خەونە ئامێزەو دەبێتە

میتۆدێکی هونەری بۆ ڕێژیسۆر و بۆ ئەکتەرەکانیش. لەو گەمەیەدا هەندێ جار ئەکتەر، هەندێ جاریش ڕێژیسۆر دەبێتە توخمێکی سەرەکیی چەقی وێنەکان. ئەکتەرەکان لەنێوان ئەو شتانەی دەوترێن و ئەوانەش کە ناوترێن گەمە دەکەن. پەنا دەبەنە بەر ئاستە قووڵەکانی وشە، ئاستە قووڵەکانی بێدەنگی و ئەو شتانەش کە ناوترێت، بەو شێوەیەش ڕووبەڕووی تارماییەکانی مەرگ دەبنەوە. گەمە لەگەڵ ڕابردووی خۆیان، ژیان و تەنانەت مەرگیشیان دەکەن.

کەرەستە بەکارهێنراوەکان زۆر دیاری کراون. شانۆیەکی بۆش و بابەتێکی گران، دەبێتە جەستەیەکی ڕووتی گەمەی ئەکتەرەکان. کورسییەکی درێژی کۆن، خاچە سپییەکان و دەنگی زیخی ژێر پێیان، دەبێتە ڕیتم و مۆسیقای نمایشەکە. ریتمێکی مۆسیقی، هەناسەیەکی لیریکی و وێنە شانۆییەکان تێکەڵ بە هەڵوێستە و ڕووبەڕووبوونەوەی گەمەی ئەکتەرەکان دەبێت. (ستێڤان لارشۆن) وەک ڕێژیسۆری ئەم نمایشە، لە داڕشتەی کۆمەڵێ وێنەی ساکارەوە، هەڵوێستەیەکی غەمبار و ئەتموسفارێکی پڕ لە نهێنییەوە هێڵەکانی شانۆنامەکە دیاری دەکات. بەرجەستە کردنی ئەو هێڵانەش لەو شێوازە ساکارەدا، دیدێکی قووڵ و هونەریمان پێ دەبەخشێت.

یەکێک لە دیمەنە جوانەکان لە پڕ تەنیا کاراکتەرە ژنەکان: دایک، ژن و ژنی پیاوەکە بە تەنیا لەسەر شانۆکە دەمێننەوە. لەم ساتانەدا پیاوەکە مردووە و بەمەش پیەسەکە بەرجەستەی ساتەکانی مەرگ دەکات. لەم دیمەنەدا ڕێژیسۆر ئەم سێ ئافرەتەی بەندی جووڵەیەکی بازنەیی، دواتر هێڵێکی ڕاست و لە ئەنجامیشدا سێکوچکەیی دەکات. جووڵە بازنەییە کە ئاماژەی خولی گەردوون، دیالیکتیکی ژیان، بەردەوامی خولی لە دایک بوون و مردن دەکات. هێڵە ڕاستەکەش، لەگەڵ وێنە سێکوچکە ئاساکەدا ژیان و مەرگ، وەک هاوکێشەیەکی هاوبەش ڕووبەڕووی یەکتر دەکاتەوە.

لەم گێژاوی مەرگ و ژیانەدا، چەمکەکانی سێکس و خواش بەنێو گۆڕەکاندا ڕێ دەکەن. بەرجەستەی پرۆسەکانی ژیانی مرۆڤایەتی دەبن و بەها گەوهەرییەکانی ڕاستەوخۆ دەردەکەون و ئاماژەی پرسیارەکانی بەردەوامی گەردوون دەکەن.

پیاو:

چەند زیاتر قسەی لەسەر ئەوە بکەیت
لەسەر سێکس
یا
چەند زیاتر قسە لەسەر ئەوە بکەیت
لەسەر خوا
هێندە ئەو شتانەی قسەیان لەسەر دەکەین ون دەبێ و
تا لەکۆتاییدا
تەنیا ئەوەی دەمێنێتەوە قسەیە.

«خەون بە پایزەوە».

یۆن ڤۆسێ لە (خەون بە پایزەوە) ستریندبێری، ئیبسن و بێکێت کۆدەکاتەوە، زەمەن و پانتاییە تەقلیدییەکان تێکدەشکێنێ و فۆرمێکی بێدەنگ و جووڵانەوەیەکی ناوەکی، وەک سیمایەکی غەمگین دەبەخشێتە چەمکەکانی مەرگ، بوون و ژیان.

بەم شێوەیە (یۆن ڤۆسێ) مێژوویەکی نوێ، مەوداو بوارێکی نوێ دەبەخشێتە شانۆی ئەسکەندەناڤی و شانۆی هاوچەرخی جیهانی. بەمەش پەیامەکەی هێنریک ئیبسن و ئاگۆست ستریندبێری بەردەوامی پێ دەبەخشرێت.. ❖

پەراوێزو سەرچاوەکان

....

١- هێنریک ئیبسن: شانۆنامەنووسێکی نەرویژییە. بەیەکێک لە کۆڵەکە گرنگەکانی درامای هاوچەرخی جیهانی دادەنرێت. هێنریک ئیبسن، لەنێوان سالانی (١٨٤٤ - ١٨٦٠)دا، لە دەرمانخانەیەکدا کاری کردووە، بەو هیوایەی لەدوا ڕۆژدا ببێتە پزیشک. هەر لەم ساڵانەدا، یەکەم شانۆنامە دەنووسێت، دوای ئەوە کاری ڕۆژنامەنووسی دەکات. لەنێوان سالانی (١٨٥١ - ١٩٥٧)دا، لە شانۆی نەرویژی لە شاری (Bergen) کار دەکات. لەم قۆناغەدا، پێنج شانۆنامەی تەقلیدی ڕۆمانسی دەنووسێت. لە ساڵی (١٨٥٧)دا، دەبێتە بەڕێوەبەری شانۆی نەرویژی لە کریستینا (ئۆسلۆ)ی پایتەخت. ئەم قۆناغەی دادەنرێت بە قۆناغێکی گرنگی ژیانی ئیبسن. لەم ماوەیەدا، وەک بەڕێوەبەری ئەو شانۆیە پێوەندییەکی ڕاستەوخۆ لەگەڵ شانۆ، گرفتە پراکتیکییەکان و تەکنیکی بەرجەستەکردنی شانۆدا دەکات. کاریگەری و گرنگیی ئەم قۆناغە، دواتر لە پرۆژە شانۆییەکانیدا ڕەنگ دەداتەوە. لەم قۆناغەدا، هەندێ لە شانۆنامە مێژووییەکانی دەنووسێت، لە هەمان کاتدا ئاوڕێکی ئایدیایی لە گرفتەکانی خێزان و ژن و مێردایەتی دەداتەوە.

دوای داخستنی ئەم شانۆیە، هێنریک ئیبسن وڵاتی نەرویژ بەجێ دەهێڵێ. سەرەتا ڕوودەکاتە شاری ڕۆم لە ئیتالیا، دوای ئەوە دەچێتە ئەڵمانیا. لەم ماوەی دووره وڵاتییەیدا (١٨٦٤- ١٨٩١) گرنگترین پرۆژە شانۆییەکانی دەنووسێت.

بەرهەمە شانۆییەکانی بابەتی مێژوویی، دواتر ریالیزم و گرفتە کۆمەڵایەتییەکان دەگرێتەوە. ریالیزمی سایکۆلۆژیی ئیبسن بەشۆڕشێکی ڕاستەوخۆ و گرنگ لەمێژووی دراما و شانۆی ئەوروپیدا دادەنرێت. هەروەها پیەسەکانی قۆناغی دواییشی سیمایەکی سیمبۆلی لەخۆ دەگرن.

هێنریک ئیبسن، لە هەرسێ شێوازەکەی نووسینی شانۆییدا، مێژوویی، ریالیزمی سایکۆلۆژی و سیمبۆلیدا، هەنگاوێکی گەورەی ناوەو شانۆی هاوچەرخی ئەوروپی

گەیاندۆتە ئاستێکی بەرز. ئیبسن لە ساڵی (١٨٩١)دا، دوای بیست و حەوت ساڵ لە ژیانی تاراوگە، دەگەڕێتەوە بۆ نەرویژ.

٢- ڕۆژنامەی داگنس نیهێتەر، بەشی کولتوور، (٢٦/١١/٢٠٠٠).

٣- پرۆگرامی شانۆیی (خەون بە پایزەوە) دراماتن، شانۆی پادشایەتی لە ستۆکهۆڵم.

٤- دوا بەرهەمی شانۆیی (یۆن ڤۆسێ)یە و بەزمانی نەرویژی و لەلایەن شانۆی نەتەوایەتی ئۆسلۆوە لەستۆکهۆڵم لەنێوان ڕۆژانی (٢٤-٢٥)ی مانگی پێنجی ساڵی (٢٠٠٢)دا لە شانۆی پادشایەتی پێشکەش کرا.

٥- (کەسێک هەر پەیدا دەبێت بێت) یەکێکە لەو پیەسانەی یۆن ڤۆسێ-یە کە ڕاستەوخۆ لەژێر کاریگەریی «ساموئیل بێکێت» و شانۆنامەی (بەدەم چاوەڕوانی گۆدۆ)ەوە نووسراوە، بەڵام بە ئاراستەیەکی پێچەوانەوە. لەلای ڤۆسێ و لەپیەسی (کەسێکە هەر پەیدا دەبێت بێت) لەبری چاوەڕوانی، کاراکتەرەکان لە ترسی ئەوەدان کە کەسێک لەوانەیە پەیدا بێت.

٦- ڕۆژنامەی هڤستاوبلادێت، هێلسنکی، بەزمانی سوێدی، بەشی کولتوور، (١٠/٢/٢٠٠٢)، ڕۆژنامەیەکی ڕۆژانەیە لە هێلسنکی پایتەختی فینلاند دەردەچێت.

٧- ڕۆژنامەی داگنس نیهێتەر، بەشی کولتوور، (٢٦/١١/٢٠٠٢).

٨- ساموئیل بێکێت دادەنرێت بەیەکێک لە دەنگە هەرە گرنگەکانی ڕەوتی شانۆی هاوچەرخی جیهانی. لەساڵی (١٩٠٦)دا لە (دبلن) لە دایک بووە، بەڵام دواتر لە فەرەنسا نیشتەجێ دەبێت و هەر بە فەرەنسیش دەنووسێت. لەساڵی (١٩٦٩)دا، پاداشتی نۆبڵ وەردەگرێت. لە ساڵی (١٩٤٩)دا، شانۆنامەی (بەدەم چاوەڕوانی گۆدۆ)ەوە دەنووسێت، ئەو شانۆنامەیە دواتر دەبێتە پەیامێکی گرنگی شانۆی ئەبسورد و شانۆی جیهانی.

٩- هارۆڵد پینتەر، لە ساڵی (١٩٣٠)دا، لەخێزانێکی جوولەکە لە وڵاتی ئینگلستان لەدایک بووە. پینتەر هەر لەسەرەتای لاوێتییەوە وتاری جۆراوجۆری لە ڕۆژنامەی قوتابخانەکەیاندا بڵاودەکاتەوە.

هارۆڵد پینتەر، لەساڵی (١٩٥٠)دا، بۆ یەکجار و لە یەکێک لە گرنگترین گۆڤارە شیعرییەکانی ئەو سەردەمەدا دوو پارچە لە شیعرەکانی بڵاودەکاتەوە.

ئەم نووسەرە، نەوەی سەر بەچینی کرێکاران و تەوژمی ڕیالیزمی نوێی شانۆی ئینگلیزییە. هارۆڵد پینتەر، لەشانۆنامەکانیدا باس لەو بێ توانایییە دەکات کە لە پێوەندییەکانی نێوان مرۆڤایەتیدایە، لەو بارە ئاڵۆزەی هاوسەرێتی یان هاوڕێ و هاوکارەکان پێکەوە دەبەستێتەوە.

پینتەر لە ساڵی (١٩٦٠)دا، شانۆنامەی (پاسەوان) دەنووسێت. پاسەوان سەرکەوتنێکی گەورە بەدەست دەهێنێ و هارۆڵد پینتەریش دەبێتە یەکێک لە گرنگترین نووسەرەکانی شانۆی هاوچەرخی ئینگلیزی.

١٠- لاش نۆرێن لە ساڵی (١٩٤٤)دا، لە دایک بووە. لەدوای ستریندبێریەوە، بە یەکێک لە گرنگترین شانۆ نووسە سوێدییەکان دادەنرێت. لەسەرەتادا شیعری نووسیوە، دواتر هەر بەو زمانە شیعری - لیریکیەی شانۆنامە دەنووسێ، لاش نۆرێن لە پیەسەکانیدا بەرجەستەیەکی وردی دنیای ناوەوەی مرۆڤ دەکات. ژان و پەژارە لەوانەیە سیمایەکی سەرەکیی شانۆنامەکانی ئەم نووسەرە بێت. لەم ڕوانگەیەوە ژیان لە پانتاییەکی ڕەشدا دەبێتە زیندە خەونێکی بێ ئارام. سێکس و سێکسە ناسازی وەک دوو جەمسەری دژ بەیەک بارێکی درندە ئاسای لەلای پاڵەوانەکانی دروست کردووە. هەروەها کێشەکانی خێزان، بەتایبەتی پێوەندییەکانی دەسەڵاتی دایک و باوک پانتاییەکی فراوانی پیەسەکانی ئەم نوورسەرە پێکدەهێنن. زۆربەی پیەسەکانی لاش نۆرێن وەرگێڕدراوەنەتە سەر زۆربەی زمانە گرنگەکانی جیهانی و لەسەر شانۆ گرنەکانی ئەڵمانیا، فەرەنسا، ڕوسیاو نەرویژ پێشکەش دەکرێن.

١١- ڕۆژنامەی هڤستادبلادێت، هێلسنکی، بەزمانی سوێدی، بەشی کولتوور، (١٠/٢/٢٠٠٢) ڕۆژنامەیەکی ڕۆژانەیە لە فینلاند دەردەچێت.

١٢- ڕۆژنامەی داگنس نیهێتەر، بەشی کولتوور، (٢٦/١١/٢٠٠٢).

١٣- ڕیژیسۆر کورت و درێژی پشوو بێدەنگیەکان لە نمایشەکاندا دیاری دەکات. ئەمەش بێگومان لەڕیژیسۆرێکەوە بۆ ڕیژیسۆرێکی تر دەگۆڕدرێت. بۆ نموونە کە پیەسی (کەسێک هەر پەیدا دەبێت بێت) لە ئۆسلۆ پێشکەش کراوە، نمایشەکە تەنیا پەنجا دەقیقەی خایاندووە، هەمان پیەس (کەسێک هەر پەیدا دەبێت بێت) کە لە پاریس پێشکەش کراوە، زیاد لە دوو کاتژمێری خایاندووە.

١٤- شانۆنامەی (خەون بەپایزەوە) بۆ یەکەم جار لەسەر شانۆی نەتەوەیی ئۆسلۆی پایتەختی وڵاتی نەرویژ لەساڵی (١٩٩٩)دا نمایش کراوە. دوای ئەوە لەسەر شانۆ گرنگەکانی زۆربەی وڵاتانی ئەورووپا پێشکەش کراوە.

١٥- یۆن ڤۆسێ پیەسی (دوای پاش نیوەڕۆ)ی بەتایبەتی بۆ پەیمانگای هونەری نواندن لە ستۆکهۆڵم نووسیوە. پیەسەکە لە نواندنی قوتابیانی دوا قۆناغی پەیمانگای هونەری نواندن و لە ڕیژی هونەرمەند ستێڤان لارشۆن و لە مانگی (١١)ی ساڵی (٢٠٠٠)دا پێشکەش کراوە.